

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-40>

УДК 336.02:330.341.1

JEL Classification: G28; E58

СЕМЕНОВА Валентина

Одеський національний економічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-5194-4878>e-mail: semenova_vg@ukr.net

КАРАТНЮК Олександр

Одеський національний економічний університет

<https://orcid.org/0009-0008-1268-3298>e-mail: kosss89@ukr.net

ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ ТА СТИМУЛИ РОЗВИТКУ МІКРО-, МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовані основні фінансові важелі та стимули розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ) в Україні в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції. Встановлено, що ММСБ здатний швидко відновлюватись і продовжувати функціонувати в умовах значної варіативності криз, що можуть мати економічну, політичну, військову, природну та інші першооснови. Розглянуто поточний стан та значення мікро-, малого та середнього бізнесу у економіці держави. Проаналізовані основні економічні показники діяльності ММСБ в Україні за 2024 рік, а саме частка малих та середніх підприємств в структурі економіки України, кількість зайнятих працівників та обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) ММСБ. Вивлено, що підвищення темпів розвитку ММСБ можливе лише за умови державної підтримки в управлінні економікою. Досліджено міжнародний досвід державної підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва в умовах повоєнного відновлення, з акцентом на практиках Німеччини, Південної Кореї та Японії. На основі аналізу сформульовано висновки щодо необхідності впровадження фінансово-економічних важелів та вироблення комплексних заходів підтримки, спрямованих на посилення ролі мікро-, малого та середнього бізнесу у забезпеченні економічної стабільності та інноваційного розвитку України. Окремлена важливість переорієнтації економіки України на сектори з високою доданою вартістю.

Ключові слова: фінансові важелі; стимули розвитку; мікро-, малий та середній бізнес; державна підтримка; податкове регулювання; розвиток малого бізнесу.

SEMENOVA Valentyna, KARATNIUK Oleksandr

Odessa National Economic University

FINANCIAL LEVERS AND INCENTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF MICRO-, SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN UKRAINE

The article analyzes the key financial levers and economic incentives for the development of micro-, small, and medium-sized enterprises (MSMEs) in Ukraine in the context of post-war economic recovery and European integration. The relevance of the study is driven by the crucial role MSMEs play in restoring economic activity, ensuring employment, and enhancing the resilience of the national economy under conditions of prolonged instability. It is established that MSMEs demonstrate a high level of adaptability and are capable of recovering relatively quickly and continuing to operate amid significant crisis variability, including economic, political, military, natural, and social challenges.

The paper examines the current state and economic significance of micro-, small, and medium-sized businesses in Ukraine, emphasizing their contribution to gross value added, employment generation, and market diversification. Particular attention is paid to the analysis of the main economic indicators of MSME activity in 2024, including their share in the structure of the Ukrainian economy, the number of employed workers, and the volume of sold products, goods, and services. The results show that despite wartime constraints, MSMEs remain a key driver of economic stability, especially at the regional and local levels.

It is substantiated that accelerating the pace of MSME development is possible only through active and systematic state support in the sphere of economic management. The study highlights the limitations of existing financial instruments and emphasizes the need to improve access to credit resources, expand state guarantee mechanisms, stimulate investment activity, and enhance fiscal incentives for entrepreneurship. Special attention is given to the analysis of international experience in supporting MSMEs during post-war recovery, with a focus on the practices of Germany, South Korea, and Japan, where targeted financial policies, innovation support, and institutional coordination played a decisive role in economic reconstruction.

Based on the conducted analysis, the article formulates conclusions regarding the necessity of introducing effective financial and economic levers and developing comprehensive support measures aimed at strengthening the role of MSMEs in ensuring economic stability, employment growth, and innovative development of Ukraine. The importance of reorienting the national economy toward sectors with high added value, technological modernization, and export-oriented production is emphasized as a strategic priority of state economic policy.

Keywords: financial leverage; development incentives; micro, small and medium-sized businesses; state support; tax regulation; small business development.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.12.2025

Прийнята до друку / Accepted 17.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Семенова Валентина, Каратнюк Олександр

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Мікро-, малий та середній бізнес (ММСБ) є однією з ключових галузей, що має значний потенціал для розвитку і прискореного післявоєнного відновлення національної економіки України. За даними Державної служби статистики України за 2024 р., частка мікро, малого та середнього підприємництва в економіці країни становила понад 99%, кількість зайнятих осіб становила 73%, а додана вартість, створена ММСБ в Україні – майже 62% [1]. Мікро-, малий та середній бізнес є основною складовою економіки України, що відповідає структурі економіки європейських країн. Одним із найефективніших способів підтримки ММСБ та створення нових ланцюгів генерування доданої вартості в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграційних змін є фінансово-економічне стимулювання. Вихід із економічної кризи, спричиненої війною, потребує системного державного регулювання та підтримки мікро-, малого і середнього підприємництва шляхом впровадження своєчасних та ефективних фіскальних та фінансових важелів, формування сприятливого бізнес-середовища, введення європейських стандартів справляння податків та впровадження необхідних стимулів розвитку для політики відбудови України в умовах євроінтеграції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Для України питання по воєнного відновлення є вирішальним для подальшого формування майбутнього нації. До цього питання прикута увага всієї наукової спільноти, котра працює над розробленням шляхів реформування майбутнього держави. Дослідженням фінансових важелів ММСБ, які інтегрує макро- та мікропідходи та формують практичні рекомендації щодо стимулів розвитку для політики повоєнного відновлення присвячені праці низки вчених, а саме О. Амоші [2], Л. Дейнеко [3], С. Іванова [4] та ін. Дослідженням структурних трансформацій, роль ММСБ у макроекономічній стабільності та фіскальні важелі на макроекономічному рівні відображено в наукових працях В. Геєця [5,6]. Теоретичні та практичні аспекти впливу фінансово-кредитних важелів на інвестиційні процеси в країні висвітлюються в працях багатьох науковців: В. Базилевича [7], Б. Буркинського [8], В. Венгера [9], Л. Гітмана [10], В. Геєця [11], О. Дзюблюка [12], Я. Жаліла [13], М. Крупки [14], Т. Майорової [15], Б. Пшика [16], М. Савлука [17], А. Чухна [18]. Дослідники активно співпрацюють з міжнародними організаціями, що забезпечує інтеграцію світового досвіду підтримки та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу в український контекст.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Актуальність питання важливості підтримки та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні обґрунтовує необхідність подальших наукових досліджень, спрямованих на визначення ефективних фінансових важелів та стимулів розвитку, розширення джерел фінансування та адаптації кращого міжнародного досвіду до умов українського ринку в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції. Доцільно також розглянути стимули розвитку, які сприятимуть удосконаленню фінансового механізму розвитку ММСБ, формуванню ефективного середовища для їх економічного зростання та підвищенню стійкості національної економіки загалом.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз фінансових важелів та стимулів розвитку у розрізі мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), а також аналіз впливу певних комбінацій важелів, інструментів і методів на поведінку цих суб'єктів господарювання в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Мікро-, малий та середній бізнес (ММСБ) відіграє важливу роль у підвищенні рівня самозайнятості та формуванні середнього класу суспільства в державі, швидко адаптується до змін в економічному середовищі, у тому числі в умовах таких безпрецедентних викликів, як війна. Науковці наголошують на тому, що ММСБ визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП. Згідно «Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року» підтримка мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні є одним із ключових пріоритетів держави. Особлива увага приділяється зеленому переходу, цифровій трансформації, та інноваційному розвитку ММСБ. Так, метою Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року є розбудова національної інноваційної екосистеми шляхом стимулювання таких ключових драйверів інновацій, як мікро-, малий та середній бізнес, цифрова економіка, ІТ-сектор, креативні індустрії, інноваційна інфраструктура. Одним із ключових завдань є зростання частки витрат на дослідження і розробки у ВВП у чотири рази – до 2 %.

За питомою вагою в економічному розвитку показники ділової активності українського ММСБ наближаються до показників європейських країн. Відповідно до класифікації, наведеної в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [19], усі підприємства поділяють на великі, середні, малі та мікропідприємства. Серед основних показників, які дають змогу

порівняти різні групи підприємств, слід виокремити: кількість діючих суб'єктів, чисельність зайнятих працівників, додана вартість за витратами виробництва підприємств та обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг).

Розглянемо основні економічні показники діяльності великих, середніх та малих підприємств України за 2024 рік (рис. 1). За результатами 2024 року частка малих та середніх підприємств в структурі економіки України складає більше 99%, кількість зайнятих працівників становить 73% від загальної чисельності в державі, що є суттєвим показником (табл.1). За обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2024 р. суб'єкти малого та середнього бізнесу охоплюють 63% від усього ринку. Малі підприємства справляють значний вплив на функціонування національної економіки, забезпечуючи гнучкість в умовах конкурентних відносин і частково вирішуючи соціальні проблеми в суспільстві [20, с. 119]. Частка доданої вартості, створеної малими та середніми підприємствами в 2024 році складала майже 62%. Проаналізовані показники підтверджують вагомий внесок ММСБ в економіку нашої держави, що обумовлює необхідність державної підтримки та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу, впровадження ефективного плану повоєнного відновлення, який повинен базуватися на принципах розбудови ринкової економіки, стимулюванні здорової конкуренції та розвитку високотехнологічної промисловості. Ефективна державна політика має бути спрямована на створення рівних умов, зниження адміністративних бар'єрів, забезпечення доступу до фінансів та знань, що дозволяє ММСБ реалізувати свій потенціал як головного двигуна економічного зростання.

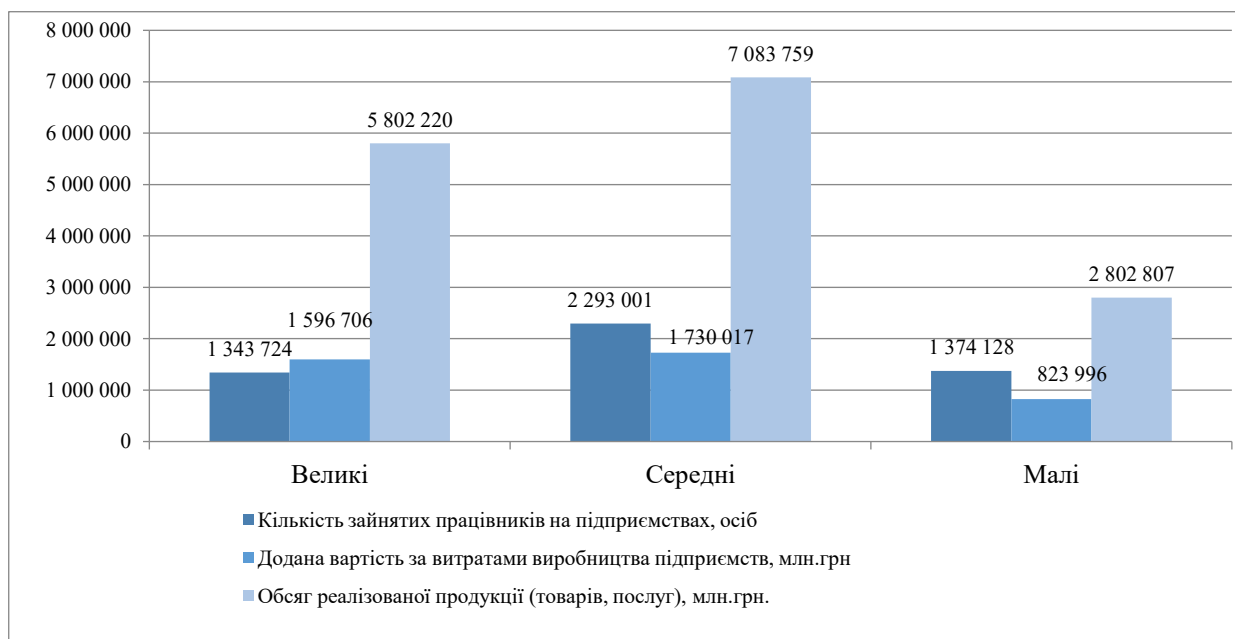
У сучасних умовах трансформації економіки, зростання конкуренції та нестабільності фінансових ринків особливої актуальності набуває проблема пошуку ефективних засобів впливу на розвиток суб'єктів господарювання. З-поміж таких інструментів ключову роль відіграють фінансові важелі та стимули, які виступають важливими елементами фінансового механізму і використовуються з метою забезпечення стійкості, інноваційної активності та підвищення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів.

Таблиця 1.

Внесок малих та середніх підприємств на основі економічних показників діяльності всіх підприємств України за 2024 рік

Показник	Підприємства			Всього	Частка малих і середніх підприємств, %
	Великі	Середні	Малі		
Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності, од.	560	14 016	271 021	285 597	99,8%
Кількість зайнятих працівників на підприємствах, осіб	1 343 724	2 293 001	1 374 128	5 010 853	73,2%
Додана вартість за витратами виробництва підприємств, млн.грн	1 596 706	1 730 017	823 996	4 150 719	61,5%
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн.	5 802 220	7 083 759	2 802 807	15 688 787	63,0%

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Рис. 1. Основні показники діяльності великих, середніх та малих підприємств України в 2024 році

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

До фінансових важелів держави відноситься сукупність бюджетних, податкових, кредитно-грошових важелів, які є засобом реалізації фінансової політики держави та впливу уряду країни на господарські процеси певної галузі з метою активізації його економічного розвитку.

Вчені застосовують значення «фінансові важелі» при визначенні змісту й структури фінансово-кредитного механізму та інструментів фінансово-кредитної політики держави. Як відмічає В. Базилевич «фінансові важелі – це конкретні форми здійснення процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу, а саме: податки, збори, обов'язкові платежі, проценти за кредит, дотації, субсидії, субвенції, штрафи тощо» [21, с. 20]. А. Сава та Б. Сидорук зазначають що важелі створює умови господарювання, тобто формує середовище, в якому суб'єкт функціонує, забезпечуючи стабільність, передбачуваність і структурованість економічних процесів [22, с. 170]. Згідно з цим підходом, важелі задають рамки можливої поведінки, зокрема через встановлення ставок оподаткування, норм амортизації, обсягів бюджетного фінансування, рівнів державних гарантій тощо. Однак для того щоб суб'єкти господарювання рухались у напрямі, який відповідає цілям фінансової політики, необхідно забезпечити мотиваційний вплив. У цьому контексті на перший план виходять фінансові стимули як зовнішні рушійні сили, що спонукають до конкретних дій, спрямованих на досягнення цільового стану.

На відміну від важелів стимули діють як каталізатор змін у поведінці економічного агента [22, с. 170]. У системі державного регулювання економіки фінансові важелі та фінансові стимули посідають ключове місце, оскільки виступають базовими засобами впливу на поведінку суб'єктів господарювання. Завдяки фінансовим важелям держава визначає ставки податків і зборів, встановлює податкові пільги, затверджує норми бюджетного фінансування, регламентує умови кредитування, фінансової звітності, амортизаційної політики тощо. Фінансові стимули безпосередньо впливають на інтереси економічного суб'єкта, спонукаючи його до певних дій. Успішність фінансової політики щодо розвитку суб'єктів господарювання залежить від оптимального поєднання важелів і стимулів, їх своєчасності та релевантності до стану економіки, а також гнучкості в умовах динамічних змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Ефективність та вплив будь-якого пакета фінансових важелів та стимулів залежать від локальних економічних і фінансових умов, характеристик інвестиційних проєктів та якості державного управління.

За складовими фінансової політики можна виділити такі види фінансових важелів: бюджетні, податкові, грошово-кредитні, валютні, амортизаційні, ціннові, інвестиційні. До сучасних інструментів фінансової підтримки ММСБ входять: безповоротне бюджетне фінансування (з державного й місцевих бюджетів), гранти від українських та іноземних організацій, часткова компенсація процентних ставок за банківськими кредитами, банківські кредити за пільговими процентними ставками, гарантування позик.

Умови повоєнного промислового відновлення мікро-, малого та середнього бізнесу в різних країнах і в різні періоди часу мали значні відмінності й особливості. Вони залежали від багатьох чинників, зокрема: стану економіки і рівня індустріального розвитку; масштабів і характеру втрат; доктрин повоєнного відновлення, які визначали ключові інструменти й механізми промислових політик країн; способів і напрямів використання іноземної допомоги. Спираючись на досвід повоєнного відновлення ММСБ в зарубіжних країнах, можна виокремити успішні заходи та інструменти, що допоможуть сформувати ефективну політику промислового відродження України й уникнути помилок, яких припустились інші держави. Розглянемо декілька прикладів політики розвитку та підтримки ММСБ в країнах Європи та Азії.

Яскравим прикладом успішного повоєнного відновлення ХХ ст. є реалізація програми відбудови Європи після Другої світової війни, котра відома під назвою “План Маршалла”. До реалізації плану було залучено 16 країн, однак лівову частку допомоги отримали Франція, Великобританія, Західна Німеччина та Італія. Звичайно, кожна країна впроваджувала власний план відбудови, який не лише враховував втрати внаслідок війни, а й спирався на пріоритети розвитку в майбутньому. Стимулювання економіки здійснювалося за допомогою такого інструментарію:

- створення кредитної установи для відбудови в Німеччині, яка надалі перетворилася на банк розвитку Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) і який успішно діє до сьогоднішнього дня і є одним із найбільших банків Німеччини. Основне завдання цієї кредитної установи полягало в забезпеченні перерозподілу й ефективного використання фінансової допомоги у рамках Плану Маршалла;

- заснування спеціального фонду для страхування іноземних інвестицій у розмірі 300 млн дол. США, який застосовувався для стимулювання припливу інвестицій у європейські країни [23].

- створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), основним завданням якого було сприяти економічній інтеграції та збільшенню товарообороту між європейськими країнами [23];

- застосування норм прискореної амортизації;

- стимулювання високотехнологічного експорту, зважаючи на те, що, як зазначалося, більшість країн обрали пріоритетом розвиток промисловості, зокрема високотехнологічних виробництв. Для здійснення такої політики держави послуговувалися різними інструментами стимулювання (пряме субсидування, податкові пільги, державне замовлення тощо);

- кредитування для переозброєння промисловості (Німеччина). Унікальність цієї системи полягала в тому, що, використовуючи обладнання американських виробників, його вартість німецькі підприємства не сплачували безпосередньо постачальнику, а вносили кошти до спеціально створеного європейського фонду.

У свою чергу, американський виробник отримував оплату за товар від урядового розпорядника реалізації Плану Маршалла. Кошти, акумульовані в європейському фонді, витрачались на пільгове кредитування промислових інвестиційних проєктів. Повернення цих кредитів надходило на компенсацію боргових зобов'язань перед державними кредиторами [4, с.83].

Ще одним яскравим прикладом успішного повоєнного відновлення є економіка Південної Кореї. Так, будучи до війни переважно аграрною країною, у період реконструкції Республіка Корея змістила акцент на підтримку важкої промисловості, що пришвидшило розвиток супутніх галузей. Пріоритетом напрямком стала також освіта. Не маючи великої ресурсної бази, уряд країни зробив наголос на освіті населення, що дало поштовх для прогресу нових технологій та інновацій [24]. Беззаперечним є той факт, що на початкових етапах відродження економіки Південної Кореї істотну роль відігравала фінансова допомога США та частково Японії, котра спрямовувалася на вирішення гуманітарних питань і першочергове відновлення інфраструктури. Це дало можливість змінити структуру економіки у бік інноваційних виробництв та перегляді економічних пріоритетів.

Не менш цікавим є японське “економічне диво”, реалізація якого відбувалася після поразки країни у Другій світовій війні. Реформування економіки здійснювалося з використанням таких основних елементів:

- жорстка бюджетна економія та дотримання практики бездефіцитного бюджету;
- відмова від прямої бюджетної підтримки економіки й спрямування коштів через банківський сектор на довгострокове кредитування промисловості;
- стимулювання іноземних інвестицій;
- стимулювання інноваційних виробництв та створення нових технологій.

Незважаючи на те, що Японія практично не мала власної сировинної бази, довгостроковим пріоритетом її розвитку було обрано промисловість, яка модернізувалася на основі інновацій. Країна стала одним із найбільших споживачів інноваційних виробів, скуповувала патенти на винаходи, упроваджувала сучасні технології. Завдяки модернізації на інноваційних засадах економіка Японії наразі є однією з найрозвинутіших.

Підсумовуючи досвід окремих країн щодо повоєнного відновлення, доцільно виокремити основні елементи проведених реформ:

- першочерговими заходами є вирішення гуманітарних питань та відбудова втраченої інфраструктури;
  - створення спеціальної установи, що опікується концентрацією та перерозподілом міжнародної допомоги, виділеної для гуманітарних і відновлювальних цілей;
  - визначення державних пріоритетів розвитку економіки країни та концентрація уваги на їх реалізації.
- Збільшення ролі держави в економічній діяльності (прямі субвенції, податкові пільги, реалізація інвестиційних проєктів тощо) шляхом стимулювання обраних пріоритетів;
- стимулювання іноземних інвестицій через страхування ризиків та систему преференцій;
  - забезпечення конкурентного середовища та контроль за захистом економічної конкуренції;
  - розвиток високотехнологічного експорту.

Удосконалення наявної державної фінансово-кредитної системи підтримки суб'єктів господарювання України передбачає комплекс заходів, спрямованих на можливість легкого залучення вітчизняними переробними підприємствами фінансових ресурсів для власної інноватизації операційних процесів та поглиблення переробки сировини, тобто створення стійких ланцюгів доданої вартості, максимально інтегрованих у глобальні переробно-торговельні потоки. Для цього на думку економістів слід використати зарубіжний досвід та потенціал спеціалізованої фінансово-кредитної установи – українського банку відбудови та розвитку, який має бути створений за взірцем Банку розвитку Ради Європи або кредитної установи для відбудови (Kreditanstalt für Wiederaufbau), Німеччина. Вона спеціалізується на кредитуванні програм розвитку та підтримці мікро-, малого й середнього бізнесу.

До перспективних форм забезпечення розширеного повоєнного відновлення і реконструкції ММСБ належать індустріальні парки та похідні від них інституціональні утворення – переробні кластери й еко-індустріальні парки. При формуванні їх мережі важливо враховувати природно-ресурсний потенціал і традиційну територіальну виробничо-господарську спеціалізацію регіонів.

Учасниками створення та функціонування кластера є: підприємства (організації, фірми), котрі спеціалізуються на пріоритетних видах економічної діяльності; фірми – постачальники товарів/послуг для профільних підприємств; підприємства (організації, фірми), що займаються обслуговуванням галузей загального користування (інфраструктура: транспортна, енергетична, природоохоронна тощо); організації ринкової інфраструктури (консалтингові, аудиторські, страхові, кредитні тощо); некомерційні та громадські організації, об'єднання підприємств, торгово-промислові палати; науково-дослідні та освітні організації; організації інноваційної інфраструктури, інфраструктури підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва; центри й агентства з розвитку підприємництва, регіонального та муніципального розвитку, залучення інвестицій, агентства з підтримки експорту товарів, державні та муніципальні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню тощо.

До інструментів підтримки створення та розвитку кластерів належать: законодавче забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та авторських прав; спрощення процедури оподаткування для

підприємств; надання позик, у т. ч. без сплати процентів (Швеція); цільові дотації на науково-дослідні розробки (майже у всіх розвинутих країнах); створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику (Німеччина, Нідерланди, Франція); надання безоплатних позик, які досягають 50% витрат на впровадження нововведень (Німеччина); зниження ставок державного податку для індивідуальних винахідників і надання податкових пільг (Австрія, Німеччина), створення інфраструктури та економічного страхування; пряме фінансування (50% витрат на створення нової продукції і технологій у Франції); відстрочення сплати або звільнення від податку, якщо винахід стосується енергоефективності (Австрія); безкоштовне ведення діловодства за заявками від індивідуальних винахідників, надання безкоштовних послуг патентних повірених, звільнення від сплати податку (Німеччина, Нідерланди); запровадження державних програм щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків; програми пошуку і залучення іноземних фахівців.

Створення та розвиток кластерів відіграють важливу роль у формуванні економічної безпеки, оскільки залежно від типів вони сприяють: активізації інноваційної діяльності за рахунок накопичення в кластерах знань комерційного та виробничого характеру; продукуванню інновацій завдяки внутрішній конкуренції між виробниками кластера; прискоренню впровадження інновацій унаслідок співробітництва між виробниками та постачальниками тощо; розвитку високотехнологічних галузей промисловості; зростанню ВВП, податкових надходжень до бюджетів через залучення інвестицій, у т. ч. іноземних, коштів місцевих бюджетів для фінансування інноваційних проєктів розвитку технологій та інфраструктури в межах проєктів державно-приватного партнерства, взаємне кредитування учасників кластера тощо; активізації розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу в старопромислових регіонах за рахунок аутсорсингу, відкриття нових зон підприємництва у виробничому ланцюгу кластера; зростанню частки експорту виробленої продукції; створенню унікальних можливостей у підготовці висококваліфікованих спеціалістів поза межами галузевої підготовки.

Цифрова трансформація також є необхідною умовою повоєнного відновлення економіки України і приєднання до єдиного європейського цифрового простору. Розвиток цифрової інфраструктури є критично важливим для всіх галузей, включно з фінансовими послугами, агропромисловістю, виробництвом, логістикою, енергетикою, економікою, котра створена на засадах знань (knowledge economy), тощо. Ця інфраструктура формує основу цифрової ефективності, економічної стійкості й конкурентоспроможності національної економіки. Високопродуктивні цифрові інфраструктури, що складаються із загальнонаціонального широкопasmового інтернету, надійних та потужних точок обміну інтернет-трафіком, а також безпечних і високодоступних центрів обробки даних, є головними умовами для успішної цифрової трансформації України, посилення її конкурентоспроможності на європейському та міжнародному ринках.

Вважаємо за доцільне імплементацію в сферу оподаткування податково-інвестиційні стимули щодо залучення фінансових ресурсів у будівельну, сільськогосподарську та харчову галузі. Це може практично стосуватись як запровадження окремих знижених ставок податку на прибуток, так і підвищення інвестиційних податкових пільг щодо згаданих сфер економіки. Шляхом впровадження методу прискореної амортизації можна частково вирішити проблему старіння основних, що сприятиме більшому самофінансуванню суб'єктів господарювання.

Реалізація кожного з окреслених пріоритетів є надскладним завданням і потребує комплексного підходу до розбудови державних стимулів та покращання законодавчої бази. Однак без переходу на інноваційні, технологічно досконалі виробництва важко буде подолати дисбаланси в економіці. У цьому контексті доцільно навести слова відомого економіста Е. Райнерта: "Слід продавати не ресурси, а розвивати виробничу галузь, у якій країна є світовим лідером, що стане джерелом валюти, і це дозволить тримати баланс" [25]. Тобто варто створити умови збільшення експорту товарів з високою доданою вартістю, а не сировини або продукції з низьким рівнем обробки. Також важливим пріоритетом має бути розбудова фінансової інфраструктури довгострокового кредитування та впровадження реформи корпоративного управління й захисту прав власності, що стимулюватиме приплив іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В результаті проведеного аналізу можна відзначити підтримка та розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу є важливим напрямком державної підтримки в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції, забезпечуючи відбудову інфраструктури, створення робочих місць та економічне зростання. Підтримка ММСБ – це найефективніша інвестиція в соціальну стабільність в державі та інструмент швидкої інтеграції в європейські ланцюги створення вартості. Ефективна підтримка МСБ потребує цілісної національної стратегії, що буде поєднувати фінансові інструменти (гарантії, венчурний капітал), інституційну підтримку (цифровізація, консультації) та інфраструктурні рішення (кластери, промпарки, логістичні хаби). Міжнародний досвід показує високий рівень ефективності їх функціонування. Специфікою кластерів є отримання синергетичного ефекту, який проявляється у зростанні конкурентоспроможності, а їх відмінною рисою є інноваційна орієнтованість. Відновлення вітчизняної економіки ставить перед державою багато складних завдань, однак світовий досвід повоєнного відновлення переконує, що навіть після пережитих

трагедій можна створити сучасну, процвітаючу державу. План повоєнного відновлення повинен базуватися на принципах розбудови ринкової економіки, стимулюванні здорової конкуренції та розвитку високотехнологічної промисловості.

Література

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Амоша О. І., Амоша О. О. Щодо формули стратегії повоєнної перебудови економіки. Економіка промисловості. 2023. № 1. С. 68–78. <https://doi.org/10.15407/econindustry2023.01.068>
3. Дейнеко Л. В., Кушніренко О. М., Ципліцька О. О., Гахович Н. Г. Наслідки повномасштабної воєнної агресії РФ для української промисловості. Економіка України. 2022. № 5. С. 3–25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003>
4. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. Економіка України. 2019. № 1. С. 75–89. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075>
5. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наук. доп. / НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогноз. НАН України”. Київ, 2022. 305 с. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2022/12/Vidnovlennja-ta-rekonstrukcijsjapovojennojieconomiky.pdf>
6. Геєць, В. (2025). Повоєнне відновлення економіки України: Рецензія на книгу: Kistersky L., Zadoia A. (Eds.). Transformation and Post-War Economic Recovery of Ukraine. UK, Cambridge Scholars Publishing, 2024. 451 p. Економіка України, 68 (3 (760), 98–102. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.098>
7. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси: навчальний посібник. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
8. Буркинський Б. В., Лайко О. І. Сучасні напрямки регіональної інвестиційної політики. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3 (107). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_029_BurkinskyBV,LaykoOI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_029_BurkinskyBV,LaykoOI.pdf)
9. Венгер В. В. Фінанси: навч. посібник. М-во освіти і науки України, Київський економічний ін-т менеджменту. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 427 с.
10. Гітман Л. Дж., Джонки М. Д. Основи інвестування. Діло, 1997. 567 с.
11. Геєць В. М., Семіноженко В.П. Інноваційні перспективи України: монографія. Харків : Константа, 2006. 272 с.
12. Дзюблук О. Грошово-кредитна політика як основа державного впливу на перебіг економічних процесів. Фінанси, облік, аудит: Зб. наук. праць. 2005. № 6. С. 41.
13. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія. Київ : НІСД, 2009. 336 с.
14. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційної моделі розвитку економіки України : моно графія. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 2001. 608 с.
15. Майорова Т. В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні : моно графія. Київ : КНЕУ, 2013. 332 с.
16. Пшик Б.І. Теоретичні засади фінансово-кредитного стимулювання інноваційних процесів. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». 2009. Випуск 6 (24). Ч. 2. С. 5. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2009_6_2/29.pdf
17. Савлук М. І. Про теоретичне забезпечення грошово-кредитної політики НБУ в умовах економічного зростання. Монетарна політика в умовах економічного зростання: Матеріали наук.-практ. конф. Київ, 2004. С. 93.
18. Чухно А. А. Основи економічної теорії. Інвестиції: сутність, стимули, детермінанти, співвідношення із заощадженням і доходом. URL: <http://library.if.ua/book/61/4395.html>
19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14/page>
20. Лисенко А. М. Складові елементи методики аналізу фінансової звітності малого підприємства. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 119–124. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-45>
21. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси: навчальний посібник. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
22. Сава А. П., Сидорук Б. О. Обґрунтування комплексу фінансово-кредитних важелів в системі стимулювання екобезпечного аграрного виробництва. Інноваційна економіка. 2013. №8. С. 168–173.
23. Україна: контекст світових подій. Аналітичні записки Державної установи “Інститут всесвітньої історії НАН України” (2017–2019 pp.). / за заг. ред. А. І. Кудряченка. Київ: ДУ “Інститут всесвітньої історії НАН України”, 2019. 448 с.
24. Дмитренко О. Як відновити країну після руйнації: досвід Південної Кореї. Полтавська хвиля. 2022. URL: <https://poltavawave.com.ua/p/iak-vidnoviti-krayinu-pisliaruinatsiyi-dosvid-pivdennoyi-koreyi-656933>

25. Райнерт Е. Як багаті країни стали багатими, і чому бідні залишаються бідними. Київ : Самміт-Книга, 2019. 416 с.

References

1. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Amosha, O. I., & Amosha, O. O. (2023). On the formula of the strategy of post-war economic restructuring. *Economy of Industry*, 1, 68–78. <https://doi.org/10.15407/econindustry2023.01.068> [in Ukrainian].
3. Deineko, L., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O., & Gakhovych, N. (2022). Consequences of full-scale military aggression of the Russian federation for Ukrainian industry. *Economy of Ukraine*, 5, 3–25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003> [in Ukrainian].
4. Ivanov, S. (2019). Economic recovery and development of countries after armed conflicts and wars: Ukraine's opportunities that have not lost yet. *Economy of Ukraine*, 1, 75–89. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075> [in Ukrainian].
5. Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, & National Academy of Sciences of Ukraine. (2022). Restoration and reconstruction of the post-war economy of Ukraine (Scientific report). Kyiv. Retrieved from <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2022/12/Vidnovlennja-ta-rekonstrukcija> [in Ukrainian].
6. Heiets, V. (2025). *Povoiennie vidnovlennia ekonomiky Ukrainy: Retsenziia na knyhu: Kistersky L., Zadoia A. (Eds.). Transformation and Post-War Economic Recovery of Ukraine*. UK, Cambridge Scholars Publishing, 2024. 451 p. *Ekonomika Ukrainy*, 68 (3 (760)), 98–102. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.098> [in Ukrainian].
7. Bazylevych V. D., Balastryk L. O. (2002) *Derzhavni finansy: navchalnyi posibnyk* [Public finances: a study guide]. Kyiv: Atika. 368 p. [in Ukrainian].
8. Burkynskyi B. V., Laiko O. I. (2014) *Suchasni napriamky rehionalnoi investytsiinoi polityky. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy* [Modern directions of regional investment policy. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]. Vyp. 3 (107). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_029_BurkynskyiBV_LaykoOI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_029_BurkynskyiBV_LaykoOI.pdf) [in Ukrainian].
9. Venher V. V. (2009). *Finansy: navch. Posibnyk* [Finance: education manual]. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyivskyi ekonomichnyi in-t menedzhmentu. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury. 427 p. [in Ukrainian].
10. Hitman L. Dzh., Dzhonky M. D. (1997). *Osnovy investuvannia* [Basics of investing]. Dilo. 567 p.
11. Heiets V. M., Seminozhenko V. P. (2006). *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy : monohrafiia* [Innovative prospects of Ukraine: monograph]. Kh.: Konstanta. 272 p. [in Ukrainian].
12. Dziubliuk O. (2005). *Hroshovo-kredytna polityka yak osnova derzhavnoho vplyvu na perebih ekonomichnykh protsesiv* [Monetary and credit policy as the basis of state influence on the course of economic processes]. *Finansy, oblik, audyt: Zb. nauk. prats. № 6*. P. 41. [in Ukrainian].
13. Zhalilo Ya. A. (2009). *Teoriia ta praktyka formuvannia efektyvnoi ekonomichnoi stratehii derzhavy: monohrafiia* [Theory and practice of forming an effective economic strategy of the state: monograph]. Kyiv: NISD. 336 p. [in Ukrainian].
14. Krupka M. I. (2001). *Finansovo-kredytni mekhanizmy innovatsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy: monohrafiia* [The financial and credit mechanism of the innovative model of the development of the economy of Ukraine: a monograph]. Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka. 608 p. [in Ukrainian].
15. Maiorova T. V. (2013). *Investytsiyni protsesy i finansovo-kredytni vazheli yoho aktyvizatsii v Ukraini: monohrafiia* [Investment process and financial and credit levers of its activation in Ukraine: monograph]. Kyiv: KNEU. 332 p. [in Ukrainian].
16. Pshyk B. I. (2009). *Teoretychni zasady finansovo-kredytnoho stymuluvannia innovatsiinykh protsesiv* [Theoretical principles of financial and credit stimulation of innovative processes]. *Ekonomichni nauky. Seriya «Oblik i finansy»*. Vypusk 6 (24). Ch. 2. P. 5. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2009_6_2/29.pdf [in Ukrainian].
17. Savluk M. I. (2004). *Pro teoretychne zabezpechennia hroshovo-kredytnoi polityky NBU v umovakh ekonomichnoho zrostantia* [On the theoretical support of the NBU's monetary policy in conditions of economic growth]. *Monetarna polityka v umovakh ekonomichnoho zrostantia: Materialy nauk.-prakt. konf. Kyiv/P. 93*. [in Ukrainian].
18. Chukhno A. A. *Osnovy ekonomichnoi teorii. Investytsii: sutnist, stymuly, determinanty, spivvidnoshennia iz zaoschadzhenniam i dokhodom* [Foundations of economic theory. Investments: essence, incentives, determinants, relationship with savings and income]. URL: <http://library.if.ua/book/61/4395.html> [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy "Pro bukhgalterskyi oblik i finansovu zvitnist v Ukraini" vid 05.10.2017 r. № 2164-VIII. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>. [in Ukrainian].
20. Lysenko, A. (2020). Component elements of the method of analysis of financial statements of a small enterprise. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University Series: Economy and Management*, 31 (70), 4, 119–124. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-45> [in Ukrainian].
21. Bazylevych V. D., Balastryk L. O. (2002) *Derzhavni finansy: navchalnyi posibnyk* [Public finances: a study guide]. Kyiv: Atika. 368 p. [in Ukrainian].
22. Sava A. P., Sydoruk B. O. (2013) *Obgruntuvannia kompleksu finansovo-kredytnykh vazheliv v systemi stymuluvannia ekobezpechnoho ahramoho vyrobnytstva* [Substantiation of the complex of financial and credit levers in the system of stimulating eco-safe agricultural production]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economy*, vol. 8, pp. 168–173. [in Ukrainian].
23. Kudriachenko, I. A. (Ed.). (2019). *Ukraine: the context of world events. Analytical notes of the State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine"* (2017–2019). Kyiv: State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine" [in Ukrainian].
24. Dmytrenko, O. (2022). How to rebuild a country after destruction: the experience of South Korea. *Poltava wave*. Retrieved from <https://poltavawave.com.ua/p/ia-vidnovitkrayinu-pislia-ruinatsiyi-dosvid-pivdennoyi-koreyi-656933> [in Ukrainian].
25. Reinert, E. (2019). *How rich countries became rich, and why the poor remain poor*. Kyiv: Summit-Book [in Ukrainian].